

Ülkemizdeki ceviz – önemli sorular, net yanıtlar

Автор(и): проф. д-р Василий Джувинов, Института по овощарство в Пловдив

Дата: 16.05.2018 Брой: 5/2018

Ceviz, hem dünyada hem de ülkemizde sert kabuklu meyve grubu içinde ilk sırayı işgal etmektedir. Bu durum, ceviz içlerinin zengin besleyici, değerli diyetetik ve tıbbi özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Çeşide bağlı olarak, iç meyve ağırlığının %35 ila %60'ını oluşturur ve yüksek bir enerji değerine sahiptir (525–622 kcal/100 g). İnsan organizmasının yaşamsal fonksiyonları için gerekli besin maddelerinin önemli bir kaynağıdır (%74'e kadar bitkisel yağ ve %24'e kadar protein içerir (Zakhov, 1960; Nedev vd., 1983), ve Komanich'e (1989) göre bu yağ %78.8'e kadar ulaşmaktadır. Amino asitler uygun bir orandadır ve yağ, insan vücudunun sadece bitkisel yağlardan elde ettiği linoleik asit (E vitamini) açısından zengindir. Ayrıca, ceviz içleri %25'e kadar karbonhidrat, ayrıca %1.5–2 mineral tuzlar, A, C, E, P vitaminleri ve B grubu vitaminler içerir (Tsurkan vd., 1984; Dzhuvinov ve Bozhkova, 2004). Bazı çeşitlerin yağında linoleik asit %64'e ulaşır ve esansiyel amino asitlerin toplam sayısı 18'dir (Vishanska ve Petrova, 1980; Nedev vd., 1983). Ceviz içlerinin bu biyolojik değeri (yüksek protein ve yağ içeriği) onları vazgeçilmez bir gıda yapar. Ceviz meyvelerinin tıbbi değeri de iyi bilinmektedir. Kan ve sindirim sistemini güçlendirir, kan şekerini ve kan basıncını düşürür, antioksidan E vitamini sayesinde kan damarlarını

temizler ve ateroskleroza önler, yani kalp ve beyin fonksiyonlarını iyileştirir (Germain vd., 1999). Şimdiye kadar yapılan araştırmalar, ellajik asidin (bir fenolik asit) kanserojenlere bağlanarak onları nötralize ettiği ve antitoksik enzimlerin oluşumunu uyardığı varsayımına zemin hazırlamaktadır. Pratik açıdan bakıldığında, ceviz ağacının hemen hemen tüm organları kullanılabilir. Yeşil yapraklardan C vitamini ve diğer biyolojik olarak yüksek aktif maddeler elde edilir ve yeşil cevizlerden ise C vitaminine ek olarak iyot ve juglon elde edilir (Tsurkan vd., 1984). Ayrıca, ceviz ağaçlarının heyelan ve eğimli arazileri stabilize etmek, rüzgar perdeleri olarak rüzgar gücünü ve rüzgar erozyonunu azaltmak vb. için başarıyla kullanılabileceği de bilinmektedir. Üstelik, ceviz üretimi diğer ağaç meyve türlerine kıyasla daha ucuzdur ve ceviz meyvelerinin uzun bir raf ömrü vardır ve uzun mesafelere taşınabilir. Ceviz kerestesinin mobilya, silah ve otomotiv endüstrilerinde en değerliler arasında olduğunu ve bu nedenle uluslararası pazarlarda yüksek fiyat talep ettiğini belirtmeye gerek yok. Tüm bunlar, hem iç hem de uluslararası pazardaki taleplerinin ve dünya çapındaki üretimlerinin neden sürekli arttığı sorusuna cevap vermektedir.

Dünyada Ceviz Üretimi

FAO verilerine göre, 1961–1965 döneminde dünya çapında 601.000 t'nin üzerinde üretim elde edilmiş olup, bunun Avrupa'da – %45.1, Asya'da – %18.6, Kuzey Amerika'da – %12.6, Afrika'da – %1.0 ve Güney Amerika'da – %0.8'i gerçekleşmiştir. Üretim 1974–1978'de 753.500 t'ye ulaşmış, yani yaklaşık on yıllık bir sürede 150.000 t'nin üzerinde bir artış gözlemlenmiştir. Bireysel üretici ülkeler arasında en büyük artış ABD'de – %222, Arjantin'de – %188, Türkiye'de – %157, SSCB'de – %155 ve Yunanistan'da – %125 olarak kaydedilmiştir.

21. yüzyılın arifesinde (1995) **dünya ceviz üretimi** artık bir milyon ton eşliğini aşmıştı – 1.061.000 t, 2000'de 1.292.000 t'ye ve 2005'te 1.793.000 t'ye ulaştı. 2011'de dünya üretimi 3.423.000 ton rekoruna ulaştı.

Son 10 yılda bu üretimde liderlerin Çin, ABD, İran ve Türkiye olduğunu ve kıtalar arasında Asya'nın önde geldiğini, onu Amerika ve Avrupa'nın izlediğini belirtmek ilginçtir.

Modern ceviz üretimine sahip Avrupa ülkeleri – Fransa, İtalya ve İspanya'da – 21. yüzyılın ilk yıllarında üretimin Fransa'da 28–33 bin t, İtalya'da 15–16 bin t ve İspanya'da 8–13 bin t arasında, hafif bir artış eğilimiyle stabilize olduğu dikkat çekicidir. 2011 verileri, 2011 yılı verilerine bakarsak, Romanya ve Yunanistan'da bu üretimde yukarı yönlü bir eğilim olduğunu göstermektedir.

Avrupa Birliği içinde 2000–2011 dönemi için 168–194 bin t arasında üretim elde edilmiştir ki bu, artış eğilimi gösteren nispeten istikrarlı bir üretime işaret etmektedir. Bir istisna 2004 yılıdır (152.000 t), muhtemelen bazı AB Üye Devletlerinde ceviz çiçeklenmesi ve döllenişi sırasındaki olumsuz iklim koşulları nedeniyle.

Türkiye ve Sırbistan'daki üretim de önemlidir. Son yıllarda İran, dünya ceviz üreten ülkeler sıralamasında ABD'yi ikinci sıradan etmiştir.

Dünya çapında beklenen ceviz üretim artışı, 2000'de 616.517 ha olan ve 2007'de 721.671 ha'ya ulaşan **toplam verimli bahçe alanına** dayanmaktadır.

Bunu destekleyen, dünyadaki ortalama verime ilişkin verilerdir ki bu da 2000'de 209 kg/ha iken 2011'de 354 kg/ha'a ulaşmıştır.

Verilen rakamlardan, ortalama verim açısından önde gelen ülkelerin İran, ABD, İtalya, Çin, Fransa ve Türkiye olduğu görülebilir.

Kıtanın ihtiyaçlarını karşılamak için her yıl Avrupa'ya Kaliforniya'dan yaklaşık 100.000 t ceviz ithal edilmektedir.

Çoğu üretici ülkede sürekli verim artışına yönelik genel bir eğilim vardır, bu da açıkça yüksek verimli çeşitlerin kullanıldığını ve modern yetiştirme teknolojilerinin uygulandığını göstermektedir. Bu nedenle, modern ceviz bahçeleri için 250–300 kg/ha ortalama verim kesinlikle normaldir.

Ülkemizde Ceviz Üretimi

1950'lerin ortalarına kadar Bulgaristan'da ceviz yetiştiriciliği çoğunlukla amatördü, bağlarda, tarlalarda, yollar boyunca, kanallar kenarında ve daha büyük parklarda süs ağaçları olarak tek tek ağaçlar şeklinde dağılmıştı (Velkov vd., 1951) ve daha nadiren bağımsız bahçeler olarak, ki bunlar ilk kez 1952'de istatistiklere kaydedilmişti (Nedev vd., 1983).

Nedev vd.'ye (1983) göre, ülkemizde ceviz üretiminin gelişimi iki döneme ayrılır – ilki 1956'dan itibaren, plantasyonların 1.840,7 ha'yı kapladığı ve 1966'da 4.400,2 ha'ya yükseldiği dönem.

Bu dönemde tek ağaç sayısı 553.000'den 919.000'e yükseldi ve verimli plantasyonların alanı 420 ha'dan 920 ha'ya, yani %22.8'den toplam alanın %20.9'una düştü. Tek ağaçlar için, verimli ağaçların nispi payı neredeyse değişmeden kaldı – sırasıyla %97.5 ve %96.2. Elde edilen toplam üretime ilişkin verilere bakarsak, yukarıda belirtilen iki yıl için 14.192 t'den 22.076 t'ye ulaştığını görürüz. Bu dönemde tek ağaçlardan sırasıyla 13.808 t ve 21.718 t elde edilmiştir, yani 1956 ve 1966 için toplam üretimin %97.3'ünü ve %95.4'ünü oluşturmuşlardır, bu da söz konusu dönemde tek ağaçların ülkemizde elde edilen ceviz üretiminin profilini belirlediğini göstermektedir.

Ortalama verime ilişkin veriler, 1956'da 90,7 kg/ha iken 1966'da 38,3 kg'a düştüğünü, sınır değerlerinin 1957'de 19,3 kg ve 1958'de 64,2 kg olduğunu göstermektedir. Bu açıdan, ağaç başına verim belirtilen yıllar için sırasıyla 25,6 ve 24,6 kg idi. Bu bize, bu ilk aşamada ülkemizdeki ceviz üretiminin esas olarak tek ağaçlara dayandığı, burada verimlerin nispeten istikrarlı olduğu ve kompakt bahçelerden elde edilenlerden yaklaşık iki kat daha düşük olduğu sonucuna varmamız için zemin hazırlamaktadır.

1966 sonrası ikinci dönem, yeni endüstriyel-ticari plantasyonların kurulması ile karakterize edilir – ülkenin seçilmiş bölgelerinde Plovdiv, Stara Zagora, Veliko Tarnovo, Haskovo, Ruse ve diğer illerde birkaç bin dönümlük bloklar, çoğunlukla Dryanovski ve Sheinovo çeşitleri ile. Bu dönem, hem çöğür hem de aşılı ağaçların dikilmesi ile karakterize edilir, ki bu da Plovdiv'deki Meyvecilik Enstitüsü tarafından tanıtılan "pencere" yöntemi kullanılarak yonga göz aşısı teknolojisi ve ayrıca ülkemizdeki yerel ceviz kaynakları üzerine yapılan çalışmaların bir sonucu olan bahsedilen iki çeşit sayesinde.

Burada ayrıca, Veliko Tarnovo, Ruse, Targovişte, Şumen, Razgrad ve Pleven, Plovdiv, Stara Zagora ve Haskovo illerindeki plantasyon alanlarının 1980 itibarıyla ülkedeki toplam ceviz alanının %65,5'ini oluşturduğunu belirtmek gerekir, bu da o dönemki ekonomik yapılar – tarımsal-sanayi kompleksleri sayesinde ülkemizde ceviz üretiminin yoğunlaştığını göstermektedir. Burgas, Varna, Loveç, Kırcaali ve Montana illeri ikincil öneme sahipti, toplam nispi payları %14,3 idi.

Bu dönem için Nedev vd. (1983) ayrıca, özellikle 1968–1977 yıllarında 12.600 ha yeni ceviz plantasyonu kurulduğunu, ancak ne yazık ki toplam ağaç sayısının sadece %47'sinin aşıldığını, yani bahçelerin ağırlıklı olarak belirlenmemiş meyve kalitesine sahip açık tozlanmadan elde edilen çöğürlerden oluştuğunu belirtmektedir. Ayrıca, aynı yazarlar, tarımın sosyalist yeniden yapılandırılması sırasında önemli sayıda tek ağacın söküldüğünü, neredeyse yarı yarıya azaldığını, yani 1948'de 1.113.000 ağaçtan 1956'da 553.000'e düştüğünü, bunların %97,5'inin verimli olduğunu belirtmektedir.

O zamanlar hükümet politikası, ülkede sert kabuklu meyve yetiştiriciliğini geliştirmektir, bunun sayesinde tek ağaç dikimi de başladı. Böylece, sayıları 1976'da 924.000'den 1980'de 1